

IARNA RUSEASCA.

MATRIOȘKA ȘI REVOLUȚIA (1816-2017)

Florian Olteanu

De 200 de ani, Rusia s-a aflat sub semnul revoluției. Majoritatea revoluțiilor rusești au început iarna. Vom vedea ce ne va rezerva viitorul. Toate aceste evenimente vor fi analizate în cartea Iarna Rusească. Matrioșka și Revoluția (1816-2017).

În acest an când se împlinesc 100 de ani de la izbucnirea Revoluției Ruse este un prilej să rememorăm în ce mod s-au desfășurat revoluțiile în Rusia, începând din 1816 încoace.

Analiztii vorbesc de Rusia ca de o matrioșcă, acea "păpușă minune", din care ies alte păpuși mai mici, care seamănă cu "mama". O incursiune în timp, arată că Rusia a evoluat, încă de la început, ca o forță. Pe drumul "de la varegi la greci", adică traseul care lega Marea Baltică de Constantinopol, s-au așezat slavii. Slavi care au venit în contact cu nordicii, care le-au dat numele de „ruși”. Multă vreme istoricii sovietici au dezbătut cele două teorii, „normanistă” și „autohtonistă”. Adică slavii au avut totul, adică poporul și elita politico-militară sau elita este de sorginte nordică? Un posibil răspuns poate fi dat de izvoare. Din cele două liste de delegații rusești la Constantinopolul bizantin, în secolul al X-lea, marea majoritate a oficialilor aveau nume de sorginte nordică. Știm că rușii s-au creștinat în bloc, trecând Niprul, lăsându-l pe zeul războiului, în favoarea lui Iisus Hristos, cneazul Vladimir (termen nordic, o adaptare a numelui Valdemar) devenind "cel Sfânt", după cum și Igor, din "Cântec despre oastea lui Igor" este o adaptare după numele nordic Ingvar.

Începuturile europene ale Rusiei sunt legate de orașul Kiev, leagănul a ceea ce istoricii numesc „Rusia Kieveană”. usia a reușit să se opună tătarilor, deși inițial plătise tribut "Hoardei de Aur", o rămășiță a defunctului Imperiu Mongol condus de Gingis Han. Mai târziu, a reușit să lichideze centrul politic al acestora din Crimeea. După căderea Constantinopolului, la 1453, Rusia, al cărei centru politic devenise Moscova, și-a asumat rolul de „a

treia Romă”, socotindu-se moștenitoarea de drept a Imperiului Bizantin.

Intrarea Rusiei în marea familie europeană se datorează acțiunilor lui Petru cel Mare, contemporan, între alții cu Regele Ludovic XIV sau cu Dimitrie Cantemir, Constantin Brâncoveanu. Cu foarfeca în mână, Petru cel Mare, după câțiva ani de peregrinări în vestul Europei, s-a întors și a făcut ordine prin veștmintele și bărbile boierilor pravoslavnici. A întemeiat un alt oraș, Sankt Petersburg, pe Neva, arătând că pentru Rusia, amenințarea venea dinspre nord. Apoi ar fi spus că "luăm de la Europa ce ne trebuie apoi îi întoarcem spatele". Aceste cuvinte, alături de enigmaticul "testament al lui Petru cel Mare" sunt corolarul politicii externe rusești din ultimele trei secole.

Și românii au fost conștienți că expansiunea Rusiei este o situație geopolitică de care trebuie profitat. A încercat, dar din păcate, total neinspirat, Dimitrie Cantemir, în 1711, acea diplomă de la Luțk, în cazul unui succes al rușilor și românilor echivalând cu o anexiune de catifea (printre altele, se prevedea că dacă neamul Cantemireștilor se stingea, Țarul și boierii puteau decide pe cine să pună domn n.a.). Atunci ne-a salvat geniul militar al lui Carol al XII-lea Regele Suediei, fugit la Bender (Tighina în Transnistria de azi), pe care Petru îl bătuse la Poltava, în 1709.

Sub Țarul Petru al III-lea, soțul Ecaterinei cea Mare, Rusia, Austria și Prusia s-au decis să facă ordine în Europa Centrală. În 1761, trupele rusești mășăluiau pentru prima dată prin Berlinul "bătrânului Fritz", cum i se spunea lui Frederic II, regele Prusiei. Doar admirația țarului pentru "regele filosof" l-a făcut să-și retragă trupele. Ecaterina cea Mare, nemțoaică de origine s-a lansat într-o puternică acțiune externă, în urma căreia harta Europei a fost remodelată. Astfel, va dispărea Polonia (împărțită de patru ori între Rusia, Prusia și Austria), Moldova va pierde Bucovina în favoarea Austriei. Ea a avut ideea de a uni

Moldova și Țara Românească sub numele de regatul Daciei (evident pregătind astfel anexiunea) și restaurarea Imperiului Bizantin, proiect prezentat Austriei lui Iosif II sub numele de "proiectul grecesc" (eșuat prin ieșirea separată a Austriei, în 1791 din războiul ruso-austro-turc).

Țarina Ecaterina cea Mare, continuatoare a politicii țarului Petru cel Mare a încercat să pună în aplicare "proiectul grecesc", care viza restaurarea Imperiului Bizantin la Constantinopol și Țara Românească unită cu Moldova în Regatul Daciei, condus de un prinț agreat de Austria și de Rusia. Visul Rusiei de a avea ieșire la Marea Neagră s-a împlinit prin anexarea Crimeei, locuită de tătari (Crîmul pomenit de cronicarii moldoveni).

Un aspect esențial în cadrul reformării scoietății rusești l-a jucat relația cu Biserica Ortodoxă Rusă. Reforma Patriarhului Nikon din secolul al XVII-lea încercase să asigure o recuperare a decalajelor dintre Occident și Rusia, fără prea mare succes, însă.

Țările Române, între 1768 și 1812 vor fi teatru de război între austrieci, ruși și turci, în 1812, Basarabia intrând sub ocupație rusească, în contextul proiectatei campanii a lui Napoleon în Rusia. Atunci Rusia a reușit, prin dragomanul Moruzi, la Hanul lui Manuc din București să intercepteze scrisoarea prin care Napoleon informa Turcia că dorea să atace Rusia. Astfel se explică de ce Rusia a încheiat pace, la București, în 1812, rapid „mulțumindu-se” doar cu Basarabia.

Rusia va încerca să dezmembreze Imperiul Otoman de mai multe ori. În 1814, adică acum mai bine de 200 de ani, la Odessa, Ioannis Capodistrias, un grec influent, sftenic și ministru de externe al Țarului Alexandru a contribuit decisiv la punerea bazelor "Eteriei" ("Frăția"), o asociație greacă secretă, care urmărea obținerea independenței Greciei. În realitate, Rusia dorea să aprindă focul în Balcani, pentru a putea începe confruntarea cu otomanii.

Totuși, înfrângerea lui Napoleon prin retragerea și hărțuirea "Marii Armate" lăsase Rusia într-un dezastru economic și uman. Nemulțumirile populare față de funcționarea greoaie a structurii învechite a marelui imperiu al Rusiei își vor face simțită prezența. În decembrie 1816, în Rusia avea

loc "răscoala decembriștilor", o revoltă a militarilor care a dorit reformarea Rusiei pe principii moderne. Deși a eșuat, "spiritul decembrist" a rămas ca un imbold la acțiune.

În Țara Românească și Moldova, erau de mai mult timp domni fanarioți, unii dintre ei, precum Constantin Ipsilanti și fiul său Alexandru Ipsilanti nutrind ambiții de a deveni domni în Principate cu sprijin rusesc. Rușii au căutat însă și oameni ai locului, cum a fost necunoscutul „vătaf de plai" de la Cloșani, Tudor din Vladimirii Gorjului. Comandant al formațiunilor militare de panduri, voluntari în armata rusă, Tudor Vladimirescu, un patriot și un bun comandant era oficial "sudit" rus, adică se afla sub protecția acestei puteri. Se pare că a redactat "Cererile norodului românesc", un prim proiect de constituție, în casa consulului rus Pini din București.

Rusia dorea astfel, ca prin acțiunea comună a celor doi, Ipsilanti și Vladimirescu, să se aprindă scânteia. Lipsa de inspirație a lui Ipsilanti, care a demasc public Rusia a făcut ca țarul, aflat la Laybach, la un congres al Sfintei Alianțe să dezavueze public mișcările. Ce a urmat, știm. Revoluția lui Tudor Vladimirescu a avut un succes efemer, el fiind lichidat de Ipsilanti, care și el a trebuit să fugă în exil, după înfrângerile de la Drăgășani și Secu.

Totuși, câștigul Revoluției a fost abandonarea sistemului fanariot și trecerea la domni pământeni. Grecia și-a câștigat independența în 1829, la tratatul de la Adrianopole, pe când pentru Principate începea oficial Protectoratul rusesc, inaugurat de facto, din 1774, după pacea de la Kuciuk Kainardji, când monopoul economic otoman asupra românilor era înlăturat.

Cei cinci ani de ocupație militară rusească, din 1829-1834 au fost ani în care Kiseleff, comandantul militar dorea să pregătească anexiunea. A fost dat atunci Regulamentul Organic, o constituție, care deschidea perspectiva anexiunii Principatelor.

Din 1834 și până în 1848, Principatele erau sub suzeranitate otomană și protectorat țarist. Rusia a fost „jandarmul Europei", prin implicarea ei în timpul Revoluției de la 1848, salvând Austria de la dezintegrare și astfel, lăsând ordinea internațională

sigură. În 1853, Rusia dorea să preia moștenirea ”omului bolnav”, Imperiul Otoman, dar Franța și Anglia au înfrânt-o în Crimeea, pacea fiind semnată în 1856, când s-a decis, pe plan european, ca Principatele să se unească pentru a crea un stat tampon în calea expansiunii Ruse. Acum se consemnează o primă înfrângere geopolitică a Rusiei, pierderea sudului Basarabiei (5 000 de km pătrați) care asigurau ieșirea sa la gurile Dunării.

Rusia, din dorința de a recupera terenul pierdut a fost de acord cu politica autoritară a domnitorului Alexandru Ioan Cuza. Ba chiar a încercat, după mai mulți ani de la abdicarea acestuia, să tulbure apele la București, să submineze poziția Prințului Carol, răspândind texte cu fotografia fiului cel mare al domnitorului, în care se spunea că Rusia i-a impus lui Cuza să facă reforma agrară. Rusia își va lua revanșa două decenii mai târziu, când la Congresul de Pace de la Berlin, în 1878, în urma războiului ruso-turc, la care a participat și România, chemată în ajutor de Rusia (Războiul de Independență), a recunoscut independența României, i-a oferit Dobrogea, dar i-a luat sudul Basarabiei. Rusia a folosit mereu ideea că îi apără pe creștinii din Balcani, oprimați de Poarta Otomană.

Să mai spunem că țarul s-a adresat direct locuitorilor României, când a intrat pe teritoriul țării, ignorând autoritățile statului? Clasa politică românească a început să aibă puternice sentimente rusofobe, astfel explicându-se aderarea în secret la Tripla Alianță, deși Austro-Ungaria avea teritorii românești.

În primăvara anului 1881, la 1/13 martie, Țarul Rusiei, Alexandru al II-lea a fost asasinat ca urmare a activității revoluționarilor ruși organizați în structura ”Pământ și libertate”. A doua zi, la 2/14 martie 1881, România se proclamă Regat, deoarece se estima că în Rusia vor fi tulburări. În cele din urmă situația s-a restabilit.

Până la răscoala din 1907, începuse pe teritoriul României o acțiune de vânzare de icoane ortodoxe rusești în care chipurile sfinților erau ale familiei Țarului. ”Iconarii”, cum au fost numiți, doreau să obțină de la țărani, pentru care Biserica era, de multe ori, singura sursă de cultură, adeziunea pen-

tru Rusia. Orice acțiune critică la adresa Austro-Ungariei era văzută ca imixtiune a Rusiei. Orice politician din opoziție care critica lipsa de acțiune a guvernului față de românii din Transilvania, era taxat ca vândut Rusiei. Rusia a încercat să introducă dezbinare în România, prin acțiunile nihilistilor și socialiștilor expulzați.

În 1905, Rusia era zguduită de o nouă revoluție, ca urmare a nemulțumirii populare față de înfrângerea Flotei ruse de către japonezi la Tsushima. Atunci s-a resimțit, pentru prima dată necesitatea unor reforme, inclusiv a unei noi Constituții. Cel chemat să înfăptuiască reformele a fost, după câteva ezitări Piotr Stolîpin, numit Președinte al Consiliului de Miniștri în 1906. El era adeptul liniei dure de rezolvare a problemelor. Era un om al acțiunii, al faptelor, care nu se temea de moarte, în ciuda nenumăratelor atentate urzite contra sa de către socialişti și anarhiști.

La 1/14 septembrie 1911, a fost asasinat primul ministru Piotr Stolîpin. Reformele sale care își propuseseră calmarea spiritelor agitate de socialiștii din Rusia, dar și de către cei expulzați, ca Trotski, Vladimir Ilici Lenin puteau să schimbe cursul istoriei. Asasinarea lui Stolîpin, spre satisfacția lui Lenin a arătat că Rusia putea fi schimbată printr-o revoluție violentă. Intrarea Rusiei în primul război mondial în 1914 a declanșat număratoarea inversă, pe fondul măririi cheltuielilor militare, al salariilor mici, forțării muncitorilor și țăranilor să participe la efortul de război.

În 1914 însă, țarul Nicolae II încearcă să atragă România, vizitând Constanța. Prințul moștenitor Ferdinand era căsătorit cu principesa Maria, pe jumătate englezoaică, pe jumătate rusoaică. După ce a început războiul, la doi ani, România intră în război de partea Antantei, deci a Rusiei, care recunoștea dreptul istoric asupra Basarabiei. Germania, profitând de nemulțumirile socialiștilor conduși de Kerenski, care inițiaseră o revoluție, văzând că socialiștii doresc continuarea războiului, îl aduc în secret pe Lenin, din exil (Churchill nota că fusese ascuns într-un vagon de tren sigilat ca ”un bacil al ciumei”), care declanșează la 25 octombrie 1917 contrarevoluția bolșevică. Scopul era atins, în

martie 1918, Rusia făcând pace separată, la Brest-Litovsk cu Puterile Centrale. Era a doua înfrângere geopolitică a Rusiei, întrucât ea nu a participat la Conferințele de Pace de la Paris.

Stalin s-a opus "exportului de revoluție", folosind până în 1945 ideea "comunismului într-o singură țară". În 1919, România a oprit revoluția bolșevică din Ungaria condusă de Bela Kun. Rusia Sovietică (din 1922, URSS) s-a apropiat de Germania, unde, din 1933 venise la putere Adolf Hitler. URSS reușise să normalizeze relațiile cu toate statele, inclusiv cu România, dar chestiunea frontierei nu a fost niciodată rezolvată (unirea Basarabiei cu România nu fusese recunoscută oficial de către toate statele, rezolvarea chestiunii fiind lăsată în seama celor două state).

"Tătuțul", Iosif Stalin fost Comisar al Poporului pentru Naționalități, a creat o idee geopolitică deosebită: "enclavizarea". Dacă toate imperiile creau provincii în areale etnice delimitate, Stalin a fost deosebit, când a trasat frontierele republicilor unionale. A cuprins în fiecare dintre ele enclave locuite de etnici din republica vecină, ruși de graniță, dar care, la nevoie să țipe după "țara mamă". S-a văzut asta în Azerbaidjan cu Nagorno Karabach, s-a văzut în Cecenia, s-a văzut Transnistria (creată de Hitler, pentru Antonescu, dar păstrată de Stalin n.a.), în anii 90, s-a văzut în Georgia, cu ceva ani în urmă, se vede acum în Ucraina, prin anexarea Crimeii de către Federația Rusă.

În 1940 însă, după ce în 1939 semnase pactul Ribbentrop-Molotov, cu Germania, URSS, condusă de dictatorul Stalin, după ce ocupase jumătate din Polonia, ocupă Basarabia, Bucovina de Nord și Ținutul Herța. Atacată de Germania, în 1941, URSS este în defensivă, cu inamicul la 25 de km de Moscova. Atunci Stalin a lăsat deoparte "ateismul" leninist și a redefinit relația cu Patriarhia Rusă. Preoții și călugării, masi înainte oprimați, hăituiți, uciși chiar, au devenit aliați ai politicii oficiale a statului, rugându-se și chiar luptând contra ocupantului. Această măsură a lui Stalin a avut ecoul scontat în creșterea implicării țăranilor și muncitorilor la "marele război pentru apărarea patriei". Stalin a permis și celorlalte culte să se exprime relativ liber, dar după război i-a

pedepsit crunt pe musulmanii din Caucaz, acuzați că s-ar fi aliat cu inamicul german.

După Stalingrad însă, în 1943, URSS trece la contraofensivă și, la 9 mai 1945, trupele sovietice mărșăluiesc prin jumătate din Europa, care devine aservită Moscovei, urmare a conferințelor interaliate de la Teheran, Ialta, Postdam și a Conferinței de la Paris din 10 februarie 1947. Atunci, comuniștii români, aliați cu partidele istorice și cu șeful armatei, Regele Mihai I l-au arestat pe Ion Antonescu și au acceptat încheierea armistițiului, la 12 septembrie 1944. După abdicarea forțată a regelui, la 30 decembrie 1947, după ce acesta, în 1946 recunoscuse alegerile generale din noiembrie 1946, a urmat o luptă de poziții între comuniștii naționali și cei aserviți Moscovei, pentru a deține puterea, luptă care a continuat și în perioada cuprinsă între anii 1964, anul „rupturii ideologice de URSS și al aderării la calea chineză de construcție a socialismului” și 1989, anul căderii regimului Ceaușescu.

Conștientizăm că și România a fost pe lista lui Stalin. Deși i-a tras de urechi pe "tovarășii unguri" că "nu au avut 23 august" ca românii, le-a făcut cadou, după război, Regiunea Autonomă Maghiară, până la desființarea regiunilor în 1968, adică exact zona unde se vrea ținutul secuiesc această alcătuire pe care Lazlo Tokes o vede reală.

A mai fost un caz, prin 1908, în Bosnia Hertzevina, o regiune cu sârbi, cu croați, cu musulmani, cu de toate, mai puțin cu individualitate și legitimitate istorică. Ne îngrozim când ne amintim de "individualizarea" croaților de sârbi, un crunt război fratricid, e cam așa cum s-ar individualiza oltenii de ardeleni, deși în orice dicționar se vorbește de limba sârbo-croată.

A urmat apoi Războiul Rece, o confruntare de poziții sovieto-americană. În 1975, la Helsinki, rușii au un nou succes diplomatic, obținând recunoașterea frontierelor de la finele războiului și interzicerea dreptului de revizuire a acestora. Când Uniunea Europeană își realiza prin anii 50 primele strategii, cum își adună cloșca puii, "Maica Rusii" a reușit să saboteze adoptarea proiectului Comunității Europene de Apărare, prin veto-ul Adunării Franceze din 1954 (mai are rost să amintim de cei circa 20 de

milioane de comuniști din Franța acelor ani?).

Ne mai miră de ce URSS a înființat tratatul de la Varșovia abia în 1955 (NATO fusese înființată prin 1949)? Adică dacă URSS a creat CAER în 1949, Occidentul a creat NATO. În anii 50, au apărut Comunitățile Europene, iar în 1955 Pactul de la Varșovia. ”Crizele” din Occident sunt contemporane cu acelea din ”monolitul Maicii Rusia”: 1954-esecul CEA și criza Suezului vs Revoluția din Ungaria; Criza scaunului gol -1967 (Franța în dezacord cu Politica Agricolă Comună), răzbiul din Vietnam vs. Invazia din Cehoslovacia; Give our money back!- avertismentul adresat Comunității europene de Margaret Thatcher vs acutizarea situației din Afganistan și din țările est-europene.

În 1991, după ce în 1989 căzuse Zidul Berlinului, se prăbușea Uniunea Sovietică, Federația Rusă fiind principala moștenitoare. Era a treia înfrângere geopolitică a Rusiei. Totuși, Boris Elțin, după retragere (nu înainte de a fi deschis larg porțile investițiilor occidentale, corupției generalizate a sistemului politic și energetic rusesc și apariției marilor oligarhi) l-a dus pe Vladimir Putin.

Să fie oare semnul că Vladimir Putin se consideră moștenitorul Sfântului Vladimir? Acesta a reușit să anihileze opoziția oligarhilor (cam cum făcuse și Petru cel Mare cu foarfeca sa celebră), a închis gura presei și a pus în aplicare ”Matrioșka lui Stalin”. Adică, din pânțele ”Matrioșkăi URSS” au ieșit micile păpuși, republicile unionale. Dar dacă vreuna dintre ele vrea să se împrietenească cu o ”păpușă Barbie”, imediat în pânțele ei apare o altă păpușă-enclavă care dorește să se ducă spre ”Matrioșka-Rusia”.

Astfel, invenția lui Stalin dă roade, cu invențiile cibernetico-geopolitice ale lui Vladimir Putin. Acesta are în mână doi ași: o armată bine pregătită și rusofoni dornici de a „întoarce spatele Europei”,

așa cum dorea Petru cel Mare. Ce nu știe multă lume, este că un jucător experimentat de poker, cum e Vladimir Putin, mai are ași prin mânecă: Gazprom, Iranul, imposibilitatea americanilor de a construi ceva prin Irak, Afganistan, Egipt, războiul sângeros din Siria, conflictul israeliano-palestinian, incoerența politicilor Uniunii Europene de coeziune.

Deocamdată, Vladimir Putin a folosit dorința de anexare a Crimeei și se aude că va încerca o soluție similară cu Transnistria. Este semnalul că Rusia, încet, încet se trezește după a treia înfrângere geopolitică.

În ultimul an, tot mai multe regimuri care vor să redefească raporturile internaționale cu Rusia au ajuns la putere în state ale Uniunii Europene, dar și în state NATO ca Turcia. Să nu uităm că Balcanii de Vest pot oricând să se alinieze geopolitic lângă Federația Rusă, și aici mă gândesc la FYROM și Serbia. Chiar dacă Muntenegru, Croația și Albania au intrat sub umbrela NATO, meciul în Balcanii de Vest se joacă puternic.

Caucazul este o zonă în care interesele SUA, UE și Federației Ruse se ciocnesc puternic, ”afacerea gazoductelor” continuând să se deruleze.

Să nu uităm că Rusia joacă mereu, de sute de ani, aceeași carte a apărării creștinismului, a valorilor ortodoxiei, încercând să anatimizeze Uniunea Europeană, fără însă a înceta să aibă relații profitabile cu aceasta. Gazul rusesc este o ”valută forte” acre închide ochii Uniunii Europene, mai ales când se apropie iarna și când se anunță scăderi extreme de temperatură. Federația Rusă a încercat să influențeze alegerile din Franța, cu siguranță că își va juca o carte mare și în alegerile de peste 10 zile din Germania